

בעזה ש"ת

קובץ
אור
התורה
והחסידות

שיעורי

הגה"ח ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
ראש ישיבה דחסידים בעלזא
פעיה"ק ירושלים תובב"א

פרשת בא

ז' שבט תשפ"ג לפ"ק

בס"ד

קובץ

אור התורה והחסידות

השיעור שנמסר

ע"י מורינו

ראש הישיבה שליטי"א

בהיכל ישיבתנו הקדושה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

יום ה' פרשת וארא

י"א טבת תשפ"ג לפ"ק

ויום ד' בא

ג' שבט תשפ"ג לפ"ק

אור החסידות (וארא):

גלות וגאולת מצרים - "וידעתם כי אני

ה' אלוקיכם"

עמ' א'

אור החסידות (בא):

ענין יציאת מצרים - במשנת הרב בעל

התניא

עמ' ו'

אור התורה (וארא):

מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש מעות

קונות או משיכה קונה

עמ' י"ג

ניתן להאזין לכל שיעורי ראה"י

במספר הישיר של קול הלשון

שמספרו: 073-3211-614

לתרומות והארות ניתן לפנות

אל הגבאים בישיבה

או בטלפון: 058-3261-422

ניתן לקבל את שיעורים זהקובצים

בדוא"ל ע"י שליחת בקשה לדוא"ל:

Ortv212@gmail.com

תודותינו נתונה לכל התורמים שיחיזו

למען הוצאת הקובץ לאור

הרה"ח

ר' אליקים כ"ץ הי"ו מב"פ

לרגל נישואי בנו החתן דוד גי"ו

מתלמידי ישיבתנו הק'

יה"ר שיזכה לבנות בית נאמן

בישראל ובנין עדי עד

מזל טוב וברכה

ברכת מזל טוב נרגשת חמה ולבבית
להאי גברא רבא ויקירא המסור בלוי"ג
לכל צרכי הציבור בכלל ולצורכי
השיעור של מורינו ראש הישיבה ובפרט
המתקיים בהיכל ישיבתנו הקדושה

ה"ה החתן המופלג בתוי"ש

הרב אהרן זיגלמן שליטי"א

גבאי חברת אור תורה והחסידות

בישיבתנו הקדושה

לרגל שמחת נישואיו בשעט"מ

יה"ר שיזכה לבנות בית נאמן בישראל

ולבנין עדי עד ולדורות ישרים ומבורכים

המברכים ברוב הזקרה והערכה

תלמידי הישיבה הגבאים חברי המערכת

יו"ל בס"ד ע"י

"מכון אור תורה וחסידות"

להפצת שיעורי

הגה"ח רבי אהרן רובינפלד שליטי"א

ראש ישיבה דחסידי בעלזא

פעיה"ק ירושת"ו

אור החסידות

נמסר ביום ה' פרשת וארא כ"ו טבת תשפ"ג לפ"ק בהיכל הישיבה

גלות וגאולת מצרים - "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם"

לא ידעו את ה', (פע"ח חג המצות פ"א), ולכן כשמתעורר ענין זה אצלנו, עלינו לדעת מה טיבה של ידעתי, שהרי מובן מאילוי שאין הכוונה לאיזה ידיעה בעלמא, שהרי ידיעת ה' גרידא לא חסרה מבנ"י, חלילה, אלא בוודאי שהכוונה עמוקה יותר.

ענין הדעת הוא שהמח שליט על הלב - היפך רצון בלעם הרשע

והנה, לפני שאנו נכנסים לבאר את הענין, נחוץ להקדים שענין הדעת הוא דבר כללי ויסודי בעבודת ה', ואכן בולט יותר במצרים אך הוא יסוד גדול בחיי יום יום של כל יהודי, הנה כידוע וכמבואר בכל הספה"ק האדם בנוי משתי קומות, קומת המח והשכל, בקומה זו עסוק האדם בהבנה והשכלה, מה הוא מבין ומה שאינו מבין, והקומה האחרת היא קומת הלב והרגש, ובה הוא עסוק בהרגשים, ומהם יוצא המעשה שהוא תוצאה משתי הקומות, מהשכל ומהרגש, והנה מבואר בספה"ק שמלך ר"ת מ'ח ל'ב כ'בד, (שבו פועל האדם כל פעולותיו), והכוונה היא שמעלת המלך היא ששולט במוחו על ליבו ומעשיו והוא כ"כ איתן בדעתו עד שאינו מתפעל מרגשותיו המתנגדות לדעתו, והסדר הנזכר הוא סדר בנין וקומת גוף האדם, שהמח הוא העליון והלב הוא באמצע והכבד הוא תחתיהם, והאדם

בשבועות אלו מתעורר ענין גאולת מצרים

עומדים אנו בעיצומו של התהליך של גלות וגאולת מצרים כפי שכבר הארכנו בשיחות הקודמות היות שבשבועות אלו קוראים פרשיות אלו וקריאה מעוררת את הזמן, ובענין גאולה בכלל ובגאולת מצרים בפרט יש ב' בחינות, בחינת גאולה כללית לכלל ישראל, ובחינת גאולה פרטית לכל נפש ישראל ממיצריו הפרטיים וכדכתי' "קרבה נפשי אל גאלה", (עיין בספר דברות קודש, קידושא רבא תשנ"ד, וע"ע בספה"ק אוהב ישראל פסח ד"ה בכל דור), וכאמור, בשבועות אלו מאיר אורה של יציאת גאולת מצרים בכל נפשות בני"י בכלל ובפרט.

גלות מצרים היתה גלות הדעת וכשנגאלו זכו לדעת את ה'

לכן, מה טוב ומה נעים להתבונן בתקופה זו דייקא בענין הדעת, ובענין גלות וגאולת הדעת, שהרי בכל פסוקי יציאת מצרים מבואר שכל תכליתה של יציאת מצרים אינה אלא "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם, וגו'", (ויקרא ו, ז), "וידעתם כי אני ה', וגו'", (ויקרא י, ב), דהיינו, שלאחר כל ההבטחות והייעודים והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, וכו', יזכו לדעת את ה', וא"כ מובן שעד אז כשהיו ישראל משועבדים לפרעה במצרים היו במצב ההפוך, עד אז

הגדול הפיר ה' עצת גויים והיפך את הקללה לברכה, (ע"פ לשה"כ דברים כג, ו), ולכן אמר בלעם הרשע בברכו את בני"י "ותרועת מלך בו", (ויקרא כג, כא), והכוונה הוא שאדרבה בני"י זוכים ויזכו למעלת מל"ך מח שליט על הלב, ע"כ דבריו הקדושים של הרה"ק מרוזין, ושפתיים ישק.

ביאור ג' חלקי המח – חב"ד וביאור ז' המידות – חג"ת נהי"ם

הנה המח שהוא הראש והמנהיג את כל הגוף מתחלק לג' חלקים המכונים חב"ד, והם 'חכמה', 'בינה', 'דעת', והלב מתחלק לז' מידות המכונות חג"ת נהי"ם, 'חסד', 'גבורה', 'תפארת', 'נצח', 'הוד', 'יסוד', ו'מלכות', אינה המידה היא אלא המעשה בפועל.

וקודם נבאר את תפקידי כל חלק מג' חלקי המח ובקצירת האומר, דהנה חכמה היא ידיעת הדברים בעלמא, בינה היא הבנת דבר מתוך דבר והתבוננות עמוקה יותר בהידיעה, ודעת היא הקובע והמחליט.

וכדי להבין יותר את הענין נבארו בדוגמא ובמשל במילי דעלמא, שהנה כשאדם רוצה לקנות דירה, אזי מחשבתו הראשונה והבסיס לכל מחשבותיו המאוחרות היא הידיעה שכדי שיוכל לדור ולשבת ברחבות, עליו לקנות דירה, וזהו ה'חכמה' שהוא יודע שהוא צריך דירה, ורק כיון שהוא יודע את זה הוא מתחיל להתבונן בגודל הדירה שברצונו לקנות, ביופיה ובמחירה, כמה הוא מוכן לשלם בשביל דירתו, וכך יש הרבה נידונים, וכמו"כ הוא בונה לפעמין תכנית ולפעמים הוא סותר, הכל עם 'בינתו' שתפקידה הוא הבנת דבר

המתנהג כראוי וכיאות אכן מתנהג ע"פ סדר קומתו, שהמח הוא שליט על ליבו, הרגשותיו ועל מעשיו, (עי' בזה"ק ח"ג רכ"ד, חלשה"ק: "מוחא דאיהו דכירא רכיב ושליט על הלב"), וכפי שכבר האריך הרה"ק מליאדי זי"ע בעל התניא בספרו הקדוש, עיי"ש ותמצא נחת, (פרק י"ב), וע"י שליטת המח על הלב אכן מקיים האדם את מחשבותיו בפועל ממש, וכח שליטה זו טמון במוחו של כל איש ישראלי, שהשי"ת נתן להמח כח זה שיוכל לשלוט על ליבו, (עי' בספה"ק מאור עינים פרשת וארא, אור המאיר דרוש לפסח ד"ה ובוא, דרך פיקודיך מצוה ט', חלק המחשבה אות ד').

והנה עפ"י הנ"ל ביאר הרה"ק ר' ישראל מרוזשין זצ"ל (עי' בספר עירין קדישין פרשת בלק ד"ה ותרועת, וע"ע בספר אמרות טהורות פ' בלק), את דברי הגמרא (ברכות ז.), שבלעם הרשע ידע לכווין מתי זועם הקב"ה כביכול, ורצה לקלל את בני"י בעת שהקב"ה זועם כביכול וע"י זה יתקיימו קללותיו ח"ו, ולכן לא זעם השי"ת כלל באותם ימים, ושם בגמ' מבואר שזעמו של הקב"ה כביכול בכל יום הוא רגע כמימרא, ובתוספות (שם ד"ה שאלמלי), הקשו שאם זעמו של הקב"ה הוא רגע כמימרא, מה היה בלעם הרשע לומר בשעה מועטת כזאת, ותירצו שהיה אומר כלם (לשון כליה), וביאר הרה"ק מרוזין שמילת כלם ר"ת כ'בד ל'ב מ'ח, הסדר ההפוך מ'מלך' ורצה בלעם הרשע לקלל את בני"י ולהשפיע עליהם שמוחם לא ישלוט על ליבם, אלא יעשו כל מה שרוצים בלי שום שכל ואדרבה הלב ישלוט על המח, ע"י שמעשיהם אינם ראויים ישפיעו על הלב שירגיש הרגשות הלא ראויות וזה ישפיע על מוחו ועל השקפתו חלילה, אך בחסדו

והרי ע"פ פשטות לשון זה אינו מובן כלל והוא סתירה ממש, שהרי איך אפשר להיות תלמיד חכם בלי דעת ושכל, אם היה אומר 'פרומער' בלי דעת עדיין היה מובן שנגע זה מצוי מאוד ל"ע, אך ת"ח שאין בו דעת אינו מובן.

אך עפ"י האמור מתיישב הלשון באופן זך וברור, וביאור הדבר הוא שיש הרבה ת"ח שיודעים ומבינים הרבה ידיעות והשגות בנגלות התורה ובעבודת ה', דהיינו, שיש להם 'חכמה' ו'בינה', שעל אף שבשורש הם ב' דברים נפרדים מ"מ בפועל הם באים כאחד, אך מ"מ אין להם דעת, דהיינו, שאינם מתקשרים אל הידיעה, הוא יודע הרבה, ואולי אף שואף ומדמיין לקיימם, אך בפועל ולמעשה הוא שונה לגמרי מידיעותיו ודמיונותיו, ב"ה לפחות דמיונות הם אינם ברחוב, אך בפועל אין לו מעלת ה'חכם' כיון שאינו מתקשר בהתנהגותו אל ה'חכמה', וא"כ אין הוא בגדר חכם העדיף מנביא, (ב"ב יב.), אם אין לו דעת, לפי שהעיקר הרי חסר ממנו, לכן ת"ח שהולך עם רבב על בגדו, חייב מיתה, (שבת קיד.), שזהו דוגמא להגדרת ת"ח שאין בו דעת, לפי שאינו לבוש בדרך כבוד הרי שבהתנהגותו ובמעשיו אינו ת"ח וע"כ שאף בלבו אינו ת"ח, ונמצא מזה שהאדם שלמד והבין והשיג דברים העומדים ברומו של עולם, עליו להתקשר לזה, ובלי זה הרי הוא בוודאי ת"ח שהרי יש לו ראש ומח טוב, אך אינו עקבי, הוא ת"ח בלא דעת, (בביאור הענין הנ"ל בארוכה, ע"י בספר דברות קודש (בעלזא) ס"ג שמות תשנ"ד).

הדעת היא דבר אחד המתחלק לב' חלקים

מתוך דבר והתבוננות בפרטי הדבר שעלה במחשבתו, ולאחר שכבר סיים להכין תכנית מלאה וכל פרטיה ברורים אצלו אזי מגיע ה'דעת' והיא ההתקשרות וההתחברות, דהיינו, שהאדם מתקשר עם מידותיו אל החלטתו ביתר שאת, ואינו מסיח את דעתו ממנה בעקביות, וע"י ההתקשרות, כל ששת מידותיו ג"כ מתקשרות אל ההחלטה, דהיינו, שהוא אוהב את התכנית (חסד), והוא מתיירא ומפחד על קלקול התכנית ולכן מונע בכל כוחו ששום אדם לא יפריע ולא יקלקל את התכנית (גבורה), והוא מתפאר עם התכנית (תפארת), וכדו', וכל ההתפתחות של המידות באות מהתקשרות הדעת.

וכן הוא הדבר לענין מילי דשמיא, ולדוג', ענין גדלות הבורא, שהאדם מתחיל עם ידיעה פשוטה שה' אחד ברא את העולם ועלינו לעבדו, וזוהי ה'חכמה', ולאחמ"כ הוא מתבונן הרבה ומגיע להשגות נעלות מאוד, אזי לאחמ"כ עליו לקשר את ההשגה אל הלב, וכנ"ל, וכמו"כ בענין גדלות ומעלת התורה, וכדו', (ע"י בארוכה בספה"ק לקוטי אמרים תניא פ"ג, בספה"ק בני יששכר ניסן מאמר ד' דרוש ב' עדה"ס, בספה"ק אגרא דפרקא אות קל"ב, ובספה"ק אגרא דכלה פ"ר לך).

הדעת היא המפתח לשליטת המח על הלב

המורם מן האמור הוא שהמפתח לשליטת המח על הלב הוא ה'דעת' בלבד שע"י הדעת מקשר את מידותיו לשכלו וליבו נתון תחת שליטת המח ומכח זה אף שיבוא לידי מעשה, ועפ"י זה מתורף קושיא על לשון חז"ל בכ"מ (ויקרא א, א, ותדא"ר ו), תלמיד חכם שאין בו דעת וכו',

להוציא את הדבר מן הכח אל הפועל, ולכן איתא (ויק"ר א, ו), "דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית", שהרי כל תכלית האדם בעולמו היא שיקיים בפועל את רצון אביו שבשמים ובלי דעת הרי הוא לא יכול להטות את רגשותיו ובעקבותיהם אף מעשיו אל ידיעת המצווה, וכדו', שהרי אינו מתקשר אל הידיעה כלל וכלל, וא"כ הוא כל כולו חסרון וכל מחשבותיו הוא דמיונות שווא.

כשאדם נמצא במצב נעלה, כשיש לו התעלות בשבת קודש, וזוכה להשיג השגות נעלות בעבודת ה', וכדו', אזי עליו להתחבר עם השגותיו ולהוציאם מן הכח אל הפועל, ובלי זה לא עשה ולא כלום, ובזה פירשו צדיקים את מאמה"כ בברכות ה' בפרשת בחוקותי, "ואולך אתכם קוממיות", דהיינו, שיזכו ששתי הקומות יהיו כאחד והמח ישלוט על הלב, וזה יתקיים בגאולה העתידה בב"א.

פרעה הרשע סתם את הקשר בין המח להלב

ונחזור לענין גלות מצרים, שכמבואר בספה"ק היתה גלות הדעת (עי' למעלה), ששם שלט פרעה הרשע, פרעה אותיות "הערף", (כמבואר בספר הליקוטים להאר"י הק' פרשת בא), דהיינו, שפרעה הרשע סתם את המעבר בין השכל להרגש, הוא היה מיצר הגרון (שם), וזו היתה הגלות, שלא יכלו להשליט מוחם על ליבם, מחמת חוסר ההתקשרות שפרעה הרשע בעצמו עיכב אותם מההתקשרות, וכשזכו להיגאל השפיע עליהם הקב"ה שפע דעת ממרום ושוב זכו להתקשרות המח על הלב ושוב שלט המח על הלב, (שם, וע"ע בספה"ק אמרי נועם פ' תזריע אות ג', ובספה"ק שם משמואל

אגב, יש לציין שאף ה'דעת' עצמה מתחלקת לב' חלקים, סיטרא דחסד וסיטרא דגבורה, סיטרא דחסד היא המבואר לעיל החלק החיובי, לדוג', כשמחליט ללמוד ולסיים את מס' בבא מציעא, חלק מסוים בעיון וחלק מסוים בבקיאות, אזי ע"י הדעת הוא מתחבר ומתקשר אל התכנית ומוציאה מן הכח אל הפועל, וזה ש'דעת' היא לשון חיבור מפורש כבר בפסוקי תנ"ך, וכדכתי' "כי אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", וגו', ועוד, אך מצד שני יש החלק השלילי סיטרא דגבורות, וכמבואר בגמ' (ברכות לג.), שהסיבה היא שאומרים ברכת הבדלה במוצשב"ק 'אתה חוננתנו' בברכת אתה חונן דייקא היא משום שאם אין דעת הבדלה מנין, ולכאורה הבדלה היא היפך ה'דעת', שהיא התחברות והתקשרות, אלא מבואר בספה"ק שע"י ה'דעת' יודע עם מי להתחבר ועם מה להתחבר, וע"י זה ממילא יודע ממי יש לו להיבדל, וכמאמר העולם 'מען קען נישט זיין א מינוט א מלאך א מינוט א גלח', וכמבואר בספה"ק שב' חלקה הדעת מרומזים בליל הסדר, שהרי רוב מצוות הלילה היא במספר ד', ד' כוסות, ד' בנים, ד' קושיות, ועוד, אך שונה מספר המצות שיש רק ג' מצות, והלא דבר הוא, אלא באמת יש ד' מצות אלא שהמצה האמצעית מתחלקת לב' מצות ב'יחץ', וזה מכוון כנגד 'חכמה' ו'בינה' וב' חלקי ה'דעת' שבעצם הם דבר אחד, 'דעת', ודו"ק.

דעה חסרת מה קנית

ועכ"פ, יש לדעת שהעיקר הוא המעשה ובידיעת הדברים כלל לא יצא ידי חובתו, אלא עליו להתחבר עם הידיעה ועי"ז יוכל

ענינים שהם למעלה מהשגתם, לפי שאין זה מחייב אותם לכלום ואין להם עם מה להתקשר, אך מי שיש בו דעת מתכנן ושואף להיות מה שביכלתו להיות, וכמובן שעליו לשאוף קצת יותר ממה שבכוחו, וכמו שאומר שר התורה הגה"ק ר' דוב בעריש זיידנפעלד זצ"ל, ה'טשעבינער רבי, ובעל דובב מישרים, שעל האדם לשאוף להיות ה'ר' עקיבא אייגר, כדי שלפחות יהיה חצי ר' עקיבא אייגר, אך בעיקרון עליו לשאוף לדברים שאפשר ושבידו לקיימם, וכנ"ל.

ויש לציין בקצירת האומר, שבוודאי מבואר בספה"ק שבמצרים היו בני"ג גם הגלות המידות, אך כל זה רק ע"י גלות הדעת, שע"י זה יכלו המצרים למרר את חיי אבותינו, (ג' אבות, ח'סד ג'בורה ות'פארת). ועכ"פ, בשבועות אלו מתעורר ענין גאולת הדעת, ובעז"ה כשזוכים להיות "מל"ך" זוכים להיות מרכבה לשכינה שיגלה במהרה בימינו, אמנ.

שבת חנוכה תרפ"ג, ובספה"ק שפת אמת ליקוטים לשבת הגדול).

בענין זה מסופר על הרה"ק מצאנו זי"ע, שפעם שאל אותו פרופסור גדול בחכמת הרפואה באיזה משרה הוא מכהן, נענה הרה"ק מצאנו שהוא 'ראבינער' המלמד חסידות, שאל אותו מה לימדה חסידות, נענה הרה"ק מצאנו תשובה נוקבת, החסידות מלמדת שעל הלב לרצות לקיים החלטות המח, ועל האדם למצוא ולהמציא את הקשר בין המח ללב, תמה הפרופסור, הרי עפ"י חוקי הרפואה אין שום קשר בשום אופן בין המח להלב.

זכינו אכן למתנה נשגבה שביכלתם להשליט את המח על הלב בשלימות, וזכו לשיקול הדעת, ועל ידו שוקלים כל דבר ודבר ביישוב הדעת, ובלי הדעת, הרי האדם הרי האדם מתכנן להיות ה'רב משולם איגרא', וזו כחלום הלילה שבו מוצא האדם את עצמו ברגעא חדא בכל מקומות שבעולם, ולכן מצוי מאוד שאנשים אוהבים לדבר מעניני אלוקות,

אור החסידות

נמסר ביום ד' בא' ג' שבט תשפ"ג לפ"ק בהיכל הישיבה

ענין יציאת מצרים – במשנת הרב בעל התניא

בספרו הק' ליקוטי אמרים תניא בפרק מ"ז, ועי"ז יתלבנו ויתבארו הדברים ביתר שאת וביתר עוז, בס"ד.

"הנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" – הנה חידש לנו הרב בעל התניא חידוש גדול בדבריו הקדושים הנראים כפשוטים, דאף שכבר נתבאר על החיוב שעל האדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים במשניות (פסחים פ"י מ"ה), ובהגדה של פסח, מ"מ שם איתא רק ש'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו, וכו', ובפשטות הכוונה היא רק אל ליל הסדר שבכל שנה ושנה, אך הבעל התניא הוסיף וחידש שאף בכל יום ויום חייב האדם לראות את עצמו וכו', דהיינו, שלא רק שעליו לזכור את יציאת מצרים גרידא, אלא שעליו לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים, יציאה חדשה בכל יום ויום, (עי' של"ה הקדוש פסחים פרק מצה עשירה אות ל"ג, ובספה"ק חתם סופר שבת הגדול תקנ"ד), "והיא יציאת נפש האלהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלהינו ה' אחד" – פירוש, שהבעל התניא מפרש את הכוונה ביציאת מצרים היום יומית שהיא היציאה מתפיסת וממאסר הנפש,

בנ"י כלולים באור אין סוף ברוך הוא וברוך שמו

בספה"ק (עי' פרי צדיק בא אות יא), מובא בשם הרה"ק מלובלין זי"ע, ששבת פרשת בא היא כעין הימים הראשונים של פסח, שבהם מאיר אותה ההארה, יציאת מצרים, בשבת פר' בשלח מאיר הארת שביעי של פסח, קריעת ים סוף, ובשבת פר' יתרו מאיר הארת חג השבועות, הארת קבלת התורה, ועל אף שההארה ביו"ט עצמו בוודאי מורגשת באוויר יותר מבשבתות הנ"ל, שהרי כל ה'מצב' של 'בדיקת ושריפת חמץ', 'אפיית מצות', 'ליל הסדר', וכדו', אך עפ"י פנימיות ההארה יורדת בשוה, (ובספה"ק אמרי יוסף פרשת יתרו אף מבואר שההארה ע"י הקריאה היא נשגבה יותר מהארת הזמן עצמו), וא"כ אם בכל יום ולילה אנו מצווים לזכור את יציאת מצרים, על אחת כמה וכמה שבשבועות אלו הזמן מוכשר מאוד לזכור ולהתבונן בענין הנשגב של יציאת מצרים, אך היות שיש כ"כ הרבה ענינים ננסה השנה להתרכז על פרט אחד ונשגב, ובשנה הבעל"ט נתרכז על פרט אחר, בס"ד.

דברי הרב בעל התניא – יציאה יומית ממצרים

הנה כהקדמה להענין שנתרכז עליו היום, נכון לצטט וללמוד את דבריו הקדושים של הרב הבעל התניא זי"ע, ממה שכתב

הפסח, ולשניהם יש דמיון המאחד אותם, שבשניהם הראה ה' את ידו הגדולה, הן בעשר מכות ובפרט במכת בכורות והן בקריעת ים סוף, בכולם כתי' לשונות של "וידעתם כי אני ה'", (ויקרא ו,ז, ועוד, ויקרא יד, יח, ועוד), אך הבדל גדול יש בין פרשת בא לפרשת בשלח והשבוע נתרכז על פרשת בא בס"ד.

דהנה מבואר בכתובים שבעת יציאת מצרים היו בני בבחינת נערות, כדכתי' (ירמיה ב, ב), "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כללותיך", וגו', וכמבואר במפרשים (שם), פסוק זה מוסב על יציאת מצרים, וכמו כן כתי' "כי נער ישראל ואהבוהו", וגו', וענין הנערות יתבאר עפ"י דברי רבותינו ז"ל שבנ"י נמשכו באמונה תמה אחר השי"ת ואחר שלוחיו כמבואר ברש"י ז"ל בפרשת בשלח שבנ"י היו ראויים לקריעת ים סוף מפני ששמעו לקול משה ואהרן באמונה, וכדכתי' בתהילים (עז, כא), "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן", פירוש שבנ"י הלכו אחריהם כצאן אחר הרועה באמונה ובתמימות, וענין זה מתבטא בלשון נערות שזה כמו הילד הצעיר שמה שהוא עושה הוא עושה באופן טבעי ולא מחמת בחירה וסיבה מיוחדת, כמו"כ היו אז בני שנמשכו אחר השי"ת ואחר משה ואהרן באופן טבעי ממש, ודו"ק.

**בני ישראל בארץ מצרים היו במצב ירוד
ונמוך מאוד**

והנה, מובן לכל בר דעת שלא ציוותה התורה הקדושה מצוות זכירת יציאת מצרים, ולא האריכה התורה כ"כ בהשתלשלות הדברים והזכירה אותה נ'

היציאה הכללית נעשית שזוכה ליכלל באור אין סוף ברוך הוא ע"י עסק התורה והמצוות, והיציאה הפרטית והחזקה יותר היא כשמקבל עליו עול מלכות שמים בבוקר ובערב, "וכמש"ל כי אלהינו הוא כמו אלהי אברהם וכו' לפי שהיה בטל ונכלל ביחוד אור א"ס ב"ה רק שאברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש ממדרגה למדרגה. כמ"ש ויסע אברם הלך ונסוע וגו': אבל אנחנו ירושה ומתנה היא לנו שנתן לנו את תורתו והלביש בה רצונו וחכמתו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד והרי זה כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. כמ"ש בזה"ק ע"פ ויקחו לי תרומה [דלי כלומר אותי והל"ל ותרומה אלא משום דכולא חד ע"ש היטב]: וז"ש ותתן לנו ה' אלהינו באהבה כו' כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו כו' ולזה אין מונע לנו מדביקות הנפש ביחודו ואורו ית' אלא הרצון שאם אין האדם רוצה כלל ח"ו לדבקה בו כו'. אבל מיד שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלהותו ית' ואומר ה' אלהינו ה' אחד הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו ית' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח והיא בחי' יציאת מצרים ולכן תקנו" – חז"ל לקרות – "פרשת יציאת מצרים בשעת ק"ש דווקא. אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כדאיתא בגמרא ופוסקים אלא מפני שהן דבר אחד ממש. וכן בסוף פ' יציאת מצרים מסיים ג"כ אני ה' אלהיכם והיינו גם כן כמש"ל", זה לשונו הקדוש, ובהמשך נחזור לדבריו הקד'.

**חסד נעוריך נחית כצאן עמך ביד משה
ואהרן**

הנה כאמור לעיל שבתות בא ובשלח הן מעין הימים הראשונים והאחרונים של חג

שיציאת מצרים היא בגדר על מנת שתעלה לרקיע, ואינו אפשרי בכלל.

ועם כל זה אף שהיו במצב שכזה, בא הקב"ה בידו החזקה ובזרועו הנטויה הוציא את בני מתוך מצרים, והעלה אותם מתהומא עמיקתא לאיגרא רמא, וכמבואר בספריו הקדושים של הרה"ק הי'חתם סופר זי"ע (ספה"ק תורת משה בא י, א-ב, יתרו ד"ה אתם ראיתם, משפטים ד"ה זוכה, וספה"ק חתם סופר בשלח ד"ה וחמושים, וע"ע בתורת משה להאלישיך הק') הרבה פעמים, שבוודאי אין כוונת הכתוב "ביד חזקה ובזרוע נטויה" להכאת מצרים ולהאותות והמופתים גרידא, שבשביל זה לא הוצרכו לבחינת יד חזקה, וע"כ שמטרת היד החזקה היתה להוציא את בני ממצבם הנמוך, (עי' בספה"ק קדושת לוי שמות ד"ה וגם, ובספה"ק באר מים חיים כי תצא ד"ה זכור, ובספה"ק סידורו של שבת דרוש ד' מאמר ט"י, ובשורש ז' ענף ב' עלים ב"ג, ובספר הזכות להחידושי הרי"ם תולדות, ובשפת אמת פסח תרל"ב ד"ה ביד, ועוד, ועי' עוד בארוכה בספר דברות קודש (בעלזא) בא ס"ג תשנ"ג, וס"א תשנ"ד), וזה נעשה ע"י שהוכו המצריים, וכדכתי' (ישעיה יט, כב), "ונגף ה' את צרף מצרים נגוף ורפוא", ופירשו בזוה"ק (בא לו), שנגיפת המצריים עצמה היתה והביאה איתה את רפואת בני, וכהלשון "נגוף למצרים ורפוא לישראל", וזה יתבאר יותר בסמוך.

בני ישראל היו טמונים ומכוסים כפרי בתוך הקליפה

דהנה, איתא בספה"ק שפת אמת (לא מצינו שפת אמת זה וכל המוצאו שיפנה נא לחברי המערכת, תודה רבה), להרה"ק יהודה אריה לייב בהרה"ק אברהם מרדכי מגור זי"ע, (יו"ד חל ביום ו' ערשב"ק - ה' שבט), על לשון בעל ההגדה, ברוך שומר הבטחתו לישראל

פעמים בכל התוה"ק, (עי' תיקוני זוהר ת' ל"ב ע"ו, וע"ע בפרדס רימונים להרמ"ק שער השערים פ"א, ושפת אמת פסח תרל"ז ד"ה כתיב), רק כדי שנוכח מאורע היסטורי בלבד, אלא משום טעמים וסיבות אחרות לגמרי ואחד מן הטעמים הנפלאים הוא עפ"י הזוה"ק עה"פ "ולא יכלו להתמהמה", וגו', שפי' בזוה"ק (תיקו"ז שם, וזוה"ק יתרו לא.), שכלל ישראל היו אז בפתח השער החמישים של טומאה, (עי' אוהה"ק שמות ג, ח, ובשפת אמת פסח תרל"א ד"ה אלו), שמשם א"א לצאת ע"פ דרך הטבע ולכן הוצרכו לצאת מיד ובחיפזון כדי שלא ישקעו עמוק כ"כ בטומאה, מבואר שכלל ישראל היו אז המצב ירוד ונמוך מאוד עד כדי כך שאיתא במדרש (שמור"ר כא, ז, ובזוה"ק תרומה קע:), שבקריעת ים סוף טען הס"מ להקב"ה שאין שום יתרון לכלל ישראל מהמצרים, חלילה, "שהללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה", ועוד יותר מבואר במדרש שכאשר הגיע משה רבינו לבשר לבני כי פקד אותם השי"ת לא רצו להאמין לו וטענתם בצדם ש'הרי כל ארץ מצרים מלאה עבודות זרות משלנו, וכהנה וכהנה מבואר במדרשים שהיו אז ממש חלק מהמצריים, ובמדרש (שוחר טוב תהילים קז), המשילו אותם כעובר במעי בהמה, והפי' הוא כנ"ל, שכמו שכל חיותו של העובר הוא מאמו, הוא אוכל ונושם על ידה, והעובר הוא ירך אמו ממש, (ב"ק מו:), כמו"כ היו אז בני במצרים, שממש נעשו כחלק מהמצריים שנמשלו לבהמה כדכתי' (יחזקאל כג, כ), "ובשר חמורים בשרם וזמרת סוסים זמרתם", (עי' זוה"ק וירא מדה"נ קיז.), וכמבואר בהמדרש שהבאנו למעלה שבני עצמם העריכו והרגישו את מצבם והבינו

וזוהי החידוש המרעיש והנפלא שנתגלה ביציאת מצרים ומתגלה בכל שנה ושנה בימים הראשונים של פסח ובשבת פרשת בא, שאף כשיהודי נמצא בשפל המצב, במצב ירוד ונמוך עד למאוד, שאין לו שום שייכות ורגש לקדושה והוא שקוע במ"ט שערי טומאה, עם כל זה אפשר לו לעלות עד לרום המעלות עד מ"ט שערי קדושה, בשעתא חדא וברגעא חדא, (עי' זוה"ק חיישרה קכט, וע"ע בספר דברות קודש (בעלזא) הנ"ל בסוגריים, ובליל סדר תשנ"א על מה נשתנה), ואיך זה יכול להיות בא הרב התניא וסלל לנו את הדרך, שמכיון שבנ"י כלולים באור יחוד ה' אז כבר מתחילה הם ברום המעלות ורק הגילוי וה' בפועל' חסר, ודו"ק.

וזוהי כוונת חז"ל (מגילה יד.), שאמרו שביציאת מצרים אמרו בנ"י הלל והודאה לה' על הניסים והנפלאות מיד ביציאתם לפי דכתי' (תהילים קיג, א), "הללו עבדי ה'", ולא עבדי פרעה, מבואר להדיא שמיד שיצאו כבר נתגלה ממילא שהם עבדי ה' ואין להם שום שיעבוד ושייכות לפרעה הרשע, וזה שאומר הכתוב (ויקרא כה, נה), "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", דהיינו שביציאתם ממצרים נתגלה שבאמת בנ"י הם עבדי ה', ולא עבדים להאנשים הטמאים, ואינם משועבדים להקליפות הטמאות, ועד אז היה רק מצב של 'אריא הוא דרביע עליה'.

ולכן ציוותה התוה"ק שלא ימכור האדם את עצמו לעבד עברי כמבואר בגמרא (קידושין כב:), לפי שבנ"י בעצמותם הם בני חורין ומשועבדים רק להשי"ת,

ברוך הוא, שהקב"ה הבטיח להאבות הקדושים שבנ"י יהיו שונים מכל אוה"ע ואכן שמר הבטחתו, שכשהיו בנ"י במצרים היו נראים כהמצריים, אך באמת היו מכוסים ע"י הקליפות והמצריים כמו פרי הטמון ומכוסה בקליפתו, ולכן הכה השי"ת את המצריים מכות נמרצות ושיבר את כחם ביד חזקה עד שממילא הוסרה קליפת הפרי ונתגלו ישראל במלוא עוזם והדרם.

וביתר ביאור נראה להמליץ על זה את הביטוי המובא בש"ס כמה פעמים, (עירובין עח:; שבועות כב:), "אריא הוא דרביע עליה", וכוונת הביטוי היא שבעצם דבר זה הוא טוב וראוי אך מחמת סיבה ומניעה צדדית הוא מעוכב כאילו מלהיות טוב, אך באמת הוא טוב מאוד, וזה אפשר לומר גם לגבי בנ"י במצריים שבאמת ובעצמותם היו בנ"י עם קדושים ומושלמים בתכלית השלימות אך בפועל ובחיצוניות היו במצב ירוד מאוד רק מחמת האריה הרובצת עליו, קליפות מצריים שכיסו ועיכבו את קדושת בנ"י מלצאת מן הכח אל הפועל, וזה השיב השי"ת והפריך את טענת הס"מ שטעו "הללו עובדי ע"ז והללו", וכו', וזו היתה תשובת השי"ת, (ילקוט שמעוני בשלח סוף רמז רל"ד), "שוטה שבעולם וכי לדעתם עבדוה והלא לא עבדוה אלא מתוך שיעבוד ומתוך טירוף דעת ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון", פירוש, וכי היו עובדי ע"ז בעצמותם, וכי שווים להמצריים בעצמותם, הלא טירוף הדעת שהקליפות והמצריים גרמו זה גרם שיעבדו ע"ז, וכעשיו שהסיר ה' את האריה נתגלו בנ"י בתוקפם ובקדושתם, ונתגלה ש'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, (עי' שמו"ר כג, יא).

וחמור אבוס בעליו, וכמו"כ מהות הגוי הכנעני היא ג"כ עבדות שהרי נמשלו לחמור (ב"ק מט.), והכנעני הוא עבד כמו בהמה ונקנה בקנינים פשוטים, (קידושין כב:), וגם נשנה באותם הקנינים שהבהמה נקנית בהם, (שם כה:), הרי מהות היהודי היא הפוכה לגמרי, מהות היהודי היא חירות, בן חורין, מכיון שבמהותו הוא עבד ה' והרי אין זו עבדות אלא חירות, ועבדות ה' היא חיות האיש הישראלי, אך כשהיו במצרים היתה מכוסה לפי שהקליפות הסתירו את מהותם האמיתי ושיעבדו אותם לפרעה הרשע ולמצריים, היפך עבדות ה', והיפך החיות, לכן ברגע שהסיר השי"ת את הקליפה העבה והקשה, והכה אותה אז בשעתא חדא באה מהותם לידי גילוי, (כדברים אלו ממש כתב בספה"ק בית יעקב בשם אביו הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע פרשת שמות אות ג', ד"ה דהיינו, פר' בא אות ב' ד'), וכן מובא ב'תורת כהנים'-ספרא' בפרשת שמיני עה"פ (ויקרא טו), "ויאמר משה זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא עליכם כבוד ה'", וז"ל: 'אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מליבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום ועשיתם כן, וירא אליכם כבוד ה'', ע"כ, וכתבו בספה"ק בביאור המדרש שכוונת המדרש היא שלא יחשוב האדם שעליו להביא ממרחק לחמו ובעצם אין לו שייכות להשראת השכינה אלא אדרבה ברגע שיעבירו בני"י את היצר הרע מלבם שהוא כקליפת הפרי, בו ברגע וירא אליכם כבוד ה', (ע"ע בברכות יז.).

[וע"ע בספר דברות קודש (בעלזא) בהרבה מקומות וביניהם: ליל פסח תשנ"ה עה"פ ויוציאנו ה', ליל א' דראש השנה תשנ"ז, טיש לדוד מזמור תשנ"ה].

ובהשתעבדו לבשר ודם כמותו הרי הוא מהווה סתירה לעבדות ה'.

וכתב הרה"ק ר' גרשון חנוך מראדזין זצ"ל בעל התכלת בספרו הקדוש סוד ישרים, (ליל פסח כ"ג ד"ה מרור), דבר חריף ונורא, בשם זקיננו ורבו המובהק הרה"ק ר' מרדכי יוסף ליינער מאיז'ביצא זי"ע בעל מי השילוח, (וכן הובא בספה"ק בית יעקב להרה"ק ר' יעקב מאיז'ביצא זי"ע, בן המי השילוח ואב בעל התכלת, בפרשת כי תשא ובאמת כבר הובא בספה"ק מי שילוח בח"ב - תהילים פרק פ"א, וז"ל"ק של הבית יעקב:), "ואמר אאמו"ר זללה"ה, מי שמרגיל את עצמו באיזה טובה אשר קשה לו להיפרד ממנה, הוא עובר על הלאו' לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד' כי זה הוא באביזרייה ומזה הלא תעשה, וזה היה טומאת וקליפת מצרים שהיה מיצר ומגביל את האדם, ומקיף אותו מכל סביבותיו אשל לא יוכל להיפרד ממנה", עיי"ש, ועכ"פ מבואר שם שאם האדם משתעבד כביכול לאיזה תאוה ואפי' תאוות היתר אך אין בידו להיפרד ממנה אזי עובר על הלאו דכמו"כ מהווה סתירה לעבדות ה', ואין הוא בן חורין כלל, ולדוג', מצוי מאוד אצל בעלי בתים שכל סדר יומם עמוס עם החמדה והתאוה להיות עשיר וגביר גדול, אזי אף שעצם הדבר שהוא מתפרנס ממעשי ידיו הרי נובע מהקללה של (בראשית ג, יט) "בזיעת אפך תאכל לחם", וזהו סדר העולם אעפ"כ בחלק התאוה הוא עובר על הלאו דלא תוסיפון, והוא נורא.

ויש לדעת שעבד אינו עבד אלא בן חורין, והחירות הגדולה ביותר היא עבדות ה', ובעוד שמהות הבהמה, מהות השור והחמור היא שהוא קנוי לאדוניו ועושה מלאכת אדוניו, וכמ"ש "ידע שור קונוהו

יש דרך של 'אתהפכא', בני עליה המהפכים את כל הרע שבהם לטוב, ויש דרך של 'אתפכיא', שהוא בריחה והתגררות תמידית על היצר הרע, ולכן סיבב הקב"ה שיצאו בניי ממצרים המרמז על יצר הרע בדרך בריחה דייקא, כדי להראות שברגע שהוסרה ה'אריה דרביע עליה', מיד או יוכר מאיליו שהוא כלול באור אין סוף ואם עדיין אינו ניכר אז לפחות יוכלו לברוח מהיצר הרע, ובבחינת 'אתכפיא'.

ובזה מתיישב על נכון למה האריכה התוה"ק בסיפור יציאת מצרים ולמה אנו מחוייבים לזכור את יציאת מצרים ביום ובלילה, שביציאת מצרים טמון יסוד גדול ונחוץ בעבודת ה', שהרי כל דבר שבקדושה, תורה, תפילה, יראת שמים ומידות טובות, יש עירוב טוב ורע ונסיונות מצד היצר הרע, ולכן יש להכיר ולדעת שבעצם ובשורש כל יהודי הוא טוב מוחלט והמידה הישראלית היא שמאיליו ובאופן טבעי נמשך אחר ה', ומי מעכב, "שאור שבעיסה מעכב", (ברכות יז.), ותלוי ביד האדם עד כמה יהיה היצר הרע בפנים האדם וכמו שפירשו צדיקים את הפסוק (תהילים פא, י), "לא יהי בך ק-ל זר", וגו', שהיה לו לכתוב לא יהיה לך, אלא כוונת הכתוב היא על היצר הרע והזהירה את האדם שלא יהי היצר הרע בקרבו ויגרום מצב של 'אריה הרובצת עליו', אלא יתגבר עליו עד כמה שידו מגעת שהיצר הרע יצמא רק מחוצה לו.

וזוהי כוונת מאמר החכם לעולם יראה האדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, דהיינו, אפילו במעיו הגשמיות, מ"מ יראה

והנה יש לציין ולהדגיש שבכל דבר וענין רוחני יש הרבה מדריגות שונים זו למעלה מזו, וכמו"כ אף לעניינינו שאף במצרים היו כבר צדיקים שממש לא היו משועבדים למצריים כלל, (כגון שבט לוי, וכמבואר בשמו"ר ה, טז), וכמבואר במד"ר (שמות טו, א), עה"פ (שיר השירים ב,ב), "הנצנים אז נראו בארץ", 'כשאמר משה לישראל בחודש הזה אתם נגאלים, מיד גילו הצדיקים את ראשיהם שהיו מכוסה', והכוונה היא אז שהתנגדו בניי לצאת ממצרים ורק חלק קטן מהם הסכימו נתגלה שהם צדיקים ואף שעד אז היה נראה שגם הם משועבדים מכל מקום נתגלה שהם כבר היו צדיקים מעיקרא, (עי' ספה"ק קרן לדוד ויחי ד"ה עי"ל).

וכן הוא בכל דור ודור שיש אנשים שעבדו על עצמם או שטבעם רך יותר ומיד בהסרת הקליפה מאירים כשמש ובהיכר, ויש אנשים שעדיין אינו ניכר אצלם כ"כ אף לאחר הסרת הקליפה וכמו כן היה בשעת יציאת מצרים, אך בשורש הם שווים ממש, רק הגילוי שונה אצל זה מאצל זה.

ובזה יש לתרץ את הקושיא העצומה למה הוצרכו בניי להערים על פרעה שברצונם לצאת רק "ללכת דרך שלשת ימים", (שמות ג, יח, ובעוד הרבה פעמים), ולאחר שהלכו ג' ימים 'ברחו', (כדכתי' שמות יד, ה), הרי היה אפשר לצאת יציאה עולמית בידיעת פרעה הרשע שהרי השי"ת הוא כל יכול, (עי' אוהחה"ק שמות ג, יח), ורבים כבר נתחרטו בה אך עפ"י דברינו ניחא, וכן מבואר בהדיא בספה"ק ליקוטי אמרים תניא, שהרי חלק ניכר מבניי לא היו מוכנים וראויים לצאת אז משם, ויש ב' דרכים בעבודת ה', (כמבואר לאורך כל ספר התניא),

קרי"ש, שענין שניהם הוא ענין אחד
כמבואר למעלה.

ויש בזה חילוק גדול ונפלא וזה מתגלה
בכל יום ולילה בשעת קרי"ש וביתר תוקף
וביתר עוז ביו"ט פסח ובשבת בא, ויש
לחדדו יותר ויותר, שבכל מעשה טובה
נכללים יותר ויותר באורו ית"ש האין סופי
ובלבד שיהיה לו רצון, ולזה שלח השי"ת
את משה ואהרן אל בניי כדי שירצו
ויסכימו לצאת, ולאחר תלאה ארוכה אכן
הסכימו, ורק אז יצאו, אך כמבואר למעלה
אין זה ייצור רצון חדש אלא הוצאת הרצון
מן ההעלם אל הגילוי ומן הכח אל הפועל.
כן יעזרנו השם יתברך על דבר כבוד שמו,
אמן.

האדם עצמו ששם ג"כ שולטת הקדושה
מכיון שזהו עצמותו.

ובזה נבוא אל ביאור דברי התניא בספרו
בפרק מ"ז, (המובא לעיל), שכמו אסיר
שאסור בתפיסה, מ"מ אינו נעשה חלק
מהתפיסה בעצמותו, כמו"כ הענין לגבי
גלות מצרים, וכמבואר בדברינו.

אך דבר אחד מדגיש בעל התניא שבלי
רצון אי אפשר להגיע לכלום, ועליו להכיר
שאמירת ה' אחד אינה אמירה בעלמא
אלא מציאות אמיתית, וכולנו כלולים
באורו ית"ש, וכשהוא מכיר ורוצה בזה אז
נעשה בנפשו יציאת מצרים ושוב אינו
כעבד פרעה כלל, ולכן תיקנו חז"ל לקרות
פרשת ציצית, יציאת מצרים, עם פרשת

אור התורה

נמסר ביום ה' פרשת וארא כ"ו טבת תשפ"ג לפ"ק בהיכל הישיבה

מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש מעות קונות או משיכה קונה

והנה שי' שר"י בבכורות (שם) היא דהלכה כר"ל דגוי קונה במעות, אמנם שי' התוס' (שם, וכמו"כ בע"ז ובב"מ) היא דלר"י בגוי משיכה קונה ולא מעות, ולפי"ז פסק הרמ"א בסי' ש"כ דצריך לעשות שניהם כסף ומשיכה כדי לחשוש לשי' הפוסקים דבגוי מעות קונות.

ב. מח' תוס' ורמב"ן האיך קונים מתנה לשי' ר' יוחנן

הנה הניחא בקנין מקח סבר ר"י דא"א לקנותו ע"י משיכה, ודרך הקנין בזה היא בתשלום הכסף למקנה, ובפשטות לא נחלק ר"י על קנין חצר או אגב, כי אם על משיכה].

אמנם בקנין מתנה או בזכיה מהפקר יש לבאר איך קונים לר"י הרי כסף לא שייך בזה², ואכן השיטה מקובצת בב"מ מביא בשם הרמב"ן דאף במתנה לא יוכלו לקנות במשיכה מדאורייתא אלא מדרבנן, ומדאורייתא יוכלו לקנות ע"י חצר או יד.

אולם התוס' בע"ז (עא. ד"ה פרדשני) מחדשים רכל המח' ר"י ור"ל היא רק היכא דאיכא מעות, אבל במתנה ובקנין מהפקר מודה

א. פלוגתת ר"י ור"ל במה קונין מטלטלין מה"ת

נחלקו ר"י ור"ל בב"מ דף מז: ר"ל סבר משיכה קונה מן התורה דכתי' "או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד, ור"י סבר דמשיכה אינו אלא תקנת חכמים שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעליה, אבל מה"ת מעות קונות¹.

רוב הראשונים פוסקים כר"י וכדקיי"ל דבכל המקומות [חוץ מג' דברים] הלכה כר' יוחנן, אמנם מצינו ראשונים החוששים אף לשי' ר"ל, כלפי בהמה המבכרת דאומרת הגמ' בבכורות (ג.) דשותפות עכו"ם פוטרת מן הבכורה היינו שישתתף באם או בוולד, ואז כבר אינו חשיב בהמת ישראל ופטור מן הכורה.

והנה הגמ' שם (ריש פ"ב) למדה מפסוק דקניני גוי הוא להיפך מקניני ישראל ולר"י דסבירא ליה דבר תורה מעות קונות, בגוי משיכה קונה ולר"ל דסבירא ליה דבר תורה בישראל משיכה קונה בגוי מעות קונות.

¹ וטעמו אינו מפורש בגמ', ונאמרו בזה כמה דרכים בראשונים הרי"ף ורש"י אומרים דיליף מהקדש דכתי' "ונתן הכסף וקם לו", השיטה אומר דטעמו משום דסתם קנינים דמצינו בתורה היינו בכסף, וכדכתי' גבי סיחון "אוכל נתתי בכסף תשבירנו ונתתי ממכרם", [אמנם צ"ב דשם איירי מגוין].

² ולא יתכן לומר דמתנה יקנו נמי ע"י כסף היינו שישלם המקבל כסף לנותן דהרי לא נתנו בתורת מקח אלא בתורת מתנה וא"א לומר דהקנין הוא ע"י כסף.

מדאורייתא, אבל להרמב"ן הרי הגבהה אינו קונה רק מדרבנן והאיך קנה החתן הטבעת מדאורייתא, וא"כ הקידושין אינם חלים אלא רק מדרבנן.

אמנם מסתבר דאפשר לומר כדברי האבנ"ז בקנין ד' מינים דאין לגבב כל החומרות יחד.

ד. מהלך המקור חיים והקצות החושן
והדברי יחזקאל – מקח אינו נקנה אלא
בכסף

כנ"ל המקובל בדעת הפוסקים היא דעת התוס' דמשיכה אינה קונה מדאורייתא היא במקח שיש בו כסף לא סגי במשיכה, אבל במתנה או בקנין מהפקר דאין בו כסף גם לר"י אפשר לקנות במשיכה מדאורייתא.

ולכאורה צ"ב אם משיכה קונה מדאורייתא אמאי במקח אינו קונה.

המקור חיים (בסי' תמ"ח סק"ה) וביתר הרחבה בדברי יחזקאל (סי' ס' אות א') מסבירים דוודאי מודה ר"י דמשיכה היא קנין מה"ת, והא ראיה דגוי קונה במשיכה לר"י כדילפינן "מעמיתך" במס' בכורות (וכנ"ל) ולכך במתנה קונה שפיר במשיכה, אולם במקח שיש בו כסף סבר ר"י דלא קונים במשיכה אלא בכסף וזה דין במקח שאינו נקנה אלא בכסף ולא דין במשיכה.

וא"כ גם חצר אגב ויד שהם וודאי קנינים מדאורייתא לא יועילו במקח דר"י סבר דמקח אינו נקנה אלא בכסף.

הקצות החושן (בסי' ר"ד סק"ד, קצ"ח סק"א, שס"א סק"א) ג"כ אומר כה"ג דר"י סבר דמקח אינו נקנה אלא בכסף, ולכך לא מועיל משיכה בזה, ואף לא חצר ויד,

ר"י דאפשר לקנות ע"י משיכה מדאורייתא, כלומר בעצם משיכה היא קנין מדאורייתא, רק במקח סבר ר"י דמשיכה אינו קונה מדאורייתא.

עכ"פ נחלקו הרמב"ן והתוס' כשאדם קונה מתנה או מהפקר ע"י משיכה או הגבהה, הרמב"ן סבר דלא קנה אלא מדרבנן, והתוס' סבר דשפיר קנה מדאורייתא אף לשיטת ר"י.

ג. ב' נפק"מ הקנאת ד' מינים הקנאת
טבעת קידושין – חי' האבני נזר

ביום הראשון של סוכות צריך שיהיה "ולקחתם לכם" משלכם, ולכך הרוצה לצאת ידי חובתו בלולבו של חבירו צריך לקנות במתנה ורק אז יוצא בו יד"ח.

המנהג הוא לעשות הגבהה ולקנותו בכך, והנה בשלמא לפי ר"ל שפיר קנה מדאורייתא בהגבהה זו, אבל לפי ר"י דהלכתא כוותיה בשלמא לתוס' דבמתנה מודה ר"י דמשיכה קונה מדאורייתא נוחא, אבל לפי הרמב"ן האיך יוצאים כל ישראל יד"ח ביום הראשון ע"י קנין הגבהה, הרי זה קונה רק מדרבנן, ומדאורייתא בעי כסף.

האבני נזר (בסי' תצ"ד תצ"ה) מתייחס לזה ואומר דכיון דבפוסקים מקובל דעת התוס' דבמתנה סגי במשיכה, ואפי' לפי הרמב"ן דמשיכה קונה רק מדרבנן הרי יש הסוברים דקנין דרבנן מהני לדאורייתא, וא"כ "אין לגבב כל החומרות ביחד".

ועל זה הדרך אפשר לומר גם בקנין טבעת הקידושין, דהחתן צריך לקנות את הטבעת קידושין במתנה כדי שיקדש בדבר שהוא שלו והדרך הוא שלפני החופה עושה החתן קנין הגבהה על הטבעת, ולכאורה הניחא לתוס' קנה החתן הטבעת

[ולקמן יובאו דברי הקוצה"ח ביתר הרחבה בס"ד].

ה. מהלך המקור חיים – במקח אין גמירות דעת אלא בקבלת הכסף

המקור חיים (שם) מסביר אמאי סבר ר"י דמקח אינו נקנה במשיכה משום דבדבר שיש בו כסף אין למוכר גמירות דעת להקנות רק כשמקבל הכסף, אמנם ר"ל סבר להיפך דבדבר שיש בו משיכה, [היינו מטלטלין] אין לקונה גמירות דעת לקנות רק כשהחפץ מונח ברשותו, וכמו"כ סבר ר"י גבי קנין עכו"ם, דהוא קונה במשיכה ההיפך איך שקונה ישראל³.

אמנם במתנה ובקנין מהפקר דלא שייך בהם תשלומי כסף לכו"ע נגמר הקנין במשיכה, דהקנין בכה"ג נעשה מצד הקונה ע"י משיכת החפץ, [ואין כאן חיסרון גמירות דעת מצד הקנה דהוא גומר דעתו מיד ורק הקונה אינו גומר דעתו כי אם ע"י המשיכה].

ואומר המקו"ח לפי"ז דבמכירת חמץ לנכרי וכמו"כ במכירת בהמה מבכרת, דמצד הישראל שפיר איכא גמירות דעת להקנות דאנ"ס שהוא רוצה ליפטר מהחמץ או מהבכורה, א"כ לא בעי כסף כלל רק משיכה דהנכרי אינו גומר דעתו לקנות אלא ע"י הכנסת הכסף לרשותו, וה"נ יהא

סגי בקנין חצר דעכ"פ אכתי נכנס החפץ לרשות הנכרי ושפיר גמר בדעתו לקנות⁴.

המקו"ח מוכיח מהלכו מהמרדכי בפרק הזהב (סי' ש"ב) שאומר כלפי קנין בהמה מנכרי דצריך שיהיה לנכרי שותפות באם או בוולד, באופן שקונה חלק מהוולד דבכה"ג הרי לא שייך משיכה דא"א לקנות הוולד במשיכת האם⁵, אומר המרדכי דאף דבגוי משיכה קונה ולא מעות, בכה"ג קונה בכסף לבד, ומסביר המקו"ח דאפי' שזה מקח כיון דא"א לעשות משיכה יש לקונה גמירות דעת אף בלא משיכה.

ו. מחלוקת הש"ך והב"ח עם המקו"ח והקצוה"ח – משיכה כשמשלם במחילת חוב

הש"ך ביו"ד (סי' ש"כ) כלפי פסק הרמ"א דבמכירת בהמה מבכרת צריך שיעשה קנין משיכה וקנין כסף, מביא חי' מהב"ח דצריך שיעשה קנין כסף ממש, היינו שיתן לו הנכרי פרוטה ולא סגי שימחול לו חוב שהנכרי חייב לו, דבאופן זה על אף שיש כאן תשלומין, אבל אין כאן קנין כסף.

והמקו"ח (שם) חולק ע"ז ואומר לפי דרכו דכל ענין הקנינים היא לגמור דעת המקנה והקונה, דא"כ באופן שמוחל לו חוב יש כאן שפיר גמירות דעת מצד המקנה,

³ נמצא לפי ביאור המקו"ח דחלוק הגמירות דעת של הישראל מהגמירות דעת של הנכרי דבעוד שהישראל אינו גומר דעתו אלא בקבלת הכסף הנכרי גומר דעתו להקנות אף בלא כסף, ובעוד שישראל גומר דעתו לקנות אף בלא משיכה, הנכרי אינו גומר דעתו לקנות כי אם במשיכת החפץ.

⁴ אמנם כנ"ל אות ד' בישראל לא יועיל קנין חצר דר"י סבר במקח בישראל שאין למקנה גמירות דעת להקנות רק כשמקבל הכסף.

⁵ המרדכי שם מסביר הטעם ד"כיון דעובר לאו ירך אימו כמאן דמנחא בדיקולא דמיא", כלומר הוולד אינו חלק מהאם וא"כ הרי"ז כמי שמושך בכלום.

כמה מקומות) דייאוש היא מטעם הפקר, עכ"ד התוס'.

ואומר הקצוה"ח די"ל בביאור שיטת רש"י איך למדו החילוק בין אם באיסורא אתי לידיה לבין אם בהתירא אתי לידיה.

בפלוגתת ר"י ור"ל אם בגזל ייאוש קונה היא לשיטתיה ממה שנחלקו אם משיכה קונה במקח, דעל אף דייאוש היא הפקר אמנם באבידה דמקודם נתייאש ולאחמ"כ זכה בה במשיכה, הרי בקנין מהפקר אף ר"י מודה דמשיכה קונה, אמנם בגזל כיון דבאיסורא אתי לידיה דמיא למקח היינו בשעה שקונה את החפץ הגזול בייאוש הרי הוא מתחייב לשלם לבעלים את דמי החפץ.

והנה הנידון אם ייאוש קונה אינו ייאוש גרידא, אלא הנידון היא אם יקנה הגזלן את החפץ לאחר ייאוש ע"י שזה מונח בחצירו או ע"י שיעשה עכשיו משיכה, דר"ל סבר דמשיכה קונה אף במקח ולכך סבר אף בגזל דמשיכה קונה, ור"י סבר דייאוש אינו קונה בגזל דכיון דבמקח א"א לקנות בשום קנין כי אם במעות אף ששפיר הפקירו הבעלים את החפץ לאחר הגזילה אמנם מכיון שבאיסורא אתי לידיה הרי"ז בתורת מקח ואינו קונה בהכנסת החפץ לרשותו ע"י קנין חצר או משיכה.

ח. פלוגתת המשנה ברורה והמטה אפרים בקנין חצר שלא בתשלומין

ידועה היא צווחת המחנ"א (בהל' קנין ומשיכה סי' ב') על אלו הקונים אתרוג קודם סוכות וקנים אותו בקנין משיכה ואינם משלמין דכיון דהלכה כר"י דמדאורייתא מעות קונות במטלטלין ובמשיכה אינו קונה אלא מדרבנן, נמצא דאין הם

דעכ"פ קיבל הלה את הכסף, וצריך רק שיעשה הנכרי משיכה לגמור דעת הקונה.

הקצוה"ח (בסי' ר"ד סק"ד) ג"כ מביא את דברי הב"ח דלא סגי במחילת מלוה ומשיכה אלא צריך קנין כסף ממש, והוא חולק עליו דוודאי באופן דלא מיחסר כסף כיון דנשתלם הכסף ממילא ע"י מחילת החוב סגי במשיכה, ורק היכא דמיחסר כסף צריך ליתן לו כסף ממש, [אמנם הקצוה"ח אינו מבאר כהמקו"ח דבכה"ג איכא גמירות דעת להקנות בלא"ה ויתבאר טעמו לקמן בס"ד].

ז. חידוש הקצות החושן פלוגתת ר"י ור"ל אם ייאוש קונה לשיטתיה אם משיכה קונה

הקצוה"ח (בסי' שס"א סק"א) שלא כדרכו, אומר פלפול נמד ומחודש עפ"י היסוד שאומר כמה פעמים דר"י מודה לקנין משיכה, ורק שסובר שבמקח א"א לקנות בשום דבר כי אם כסף, ואך לא בחצר ובאגב.

דהנה הגמ' בב"ק (סו.) אומרת דאף ייאוש קונה באבידה לכו"ע היינו אם נתייאשו הבעלים קודם שהגביה האבידה הרי אלו שלו, בגזל נחלקו ר"י ור"ל ר"י סבר ייאוש אינו קונה ור"ל סבר דייאוש קונה, [כלומר קנין גזילה שזה יחשב שלו, ושיפטר מלהחזיר אותו החפץ עצמו ויוכל גם להחזיר את דמי החפץ], ואומרת הגמ' טעם החילוק משום דבאבידה בהתירא אתי לידיה דהגביה את האבידה רק לאחר ייאוש, משא"כ בגזל באיסורא אתי לידיה דהייאוש חל רק לאחר שלקחה.

התוס' (שם ד"ה כגון) אומרים דמוכח מזה דייאוש אינו מטעם הפקר דא"כ אפי' באיסורא אתי לידיה צריך לקנות בייאוש, ודלא כמו שכתב רש"י בפרק השולח (ובעוד

דר"י סבר דהמקח א"א לקנותו רק בכסף ולא במשיכה ואף לא בחצר, ולכך שייכים דברי המחנ"א אף אם הביאו לביתו דלר"י לא קנהו מדאורייתא דאף חצר אינו קונה במקח.

אמנם המשנ"ב לא סבירא להו כהקצוה"ח והמקו"ח כנ"ל וסבר דר"י פליג רק אמשיכה דמשיכה אינו קונה רק מדרבנן, אבל חצר ושאר קנינים דאורייתא קונים אף אם לא שילם הכסף.⁶

מקיימים את המצוה דאורייתא ביום הראשון דבעינן "לכם", עכ"ד.

והנה המשנ"ב (בסי' תרנ"ח) מביא דברי המחנ"א הנ"ל, שצריך לשלם קודם סוכות כדי שיקנה מדאורייתא, ומוסיף וה"ה אם מביאו לביתו דקונה בקנין חצר דחצר ג"כ קונה מדאורייתא.

אמנם המט"א כותב דלא כהמשנ"ב דצריך שישלם דווקא ואפי' אם מביאו לביתו לא סגי.

ולכאורה נחלקו בדברי הקצוה"ח והמקו"ח הנ"ל דהמט"א למד כהקצוה"ח והמקו"ח

⁶ ופלא על המשנ"ב שהעמיד את דברי המחנ"א באופן דחוק כזה שקנה במשיכה בלבד ולא הביאו לביתו, הרי המחנ"א עומד וצווח על האנשים שעושים כן ויותר מסתבר לומר שהוא מדבר אף אם הביאו לביתו דבד"כ מביאים הד' מינים הביתה לפני יו"ט, וצ"ע.